

SZOMORA ZSOLT*

Meghatározható-e a valóság bizonyításának dogmatikai karaktere, avagy milyen tanulságokkal szolgál az „Üble Nachrede” tényállása a német büntetőjogban?

Nehéz volna felsorolnom, mi mindent köszönhetek tanáromnak, *Nagy Ferencnek*. Röviden összegezve: hogy büntetőjogász lettem. Általános részi előadásai egy életre meghatározóak voltak, megalkuvást nem tűrő precizitása, szakmai világlátása és az emberi jogok iránti megkérdőjelezhetetlen elkötelezettsége minden hallgatója számára egyértelmű üzenetet hordozott. Emlékezetes momentum volt, amikor az általános részi stúdium befejeztét követően, két évnyi „Nagy Ferenc-szünet” után bejött az ötödéves záróvizsgaszemináriumra, és a rá jellemző vehemenciával kritizálta az elkobzásról, vagyonekobzásról, lefoglalásról és társairól szóló, éppen akkor kibocsátott, enyhén kazuisztikusra sikerült európai uniós kerethatározatot. A padban mellettem ülő cimborám felsóhajtott: „Hogy hiányzott!” Ezzel Professzor úr előadói habitusára célzott, amely mindig is a hivatás iránti olyan fokú elkötelezettséget tükrözött, amit keveseknél lehet csak tapasztalni.

Tizennégy év közös tanszéki munka után ajánlom ezt a tanulmányt „Doktorvateremnek”, akitől a dogmatikai elemzés és a jogösszehasonlító módszer fontosságát tanultam, és akitől már tanszéki demonstrátorként magától értetődően fogadtam el, hogy a német büntetőjog-tudomány eredményeinek figyelemmel kísérése rendkívül fontos a dogmatikai kutatáshoz. *Nagy Ferencet* nem csak korábbi,¹ de legújabb munkáiban is élénken foglalkoztatják a jogállami büntetőjog jellegzetességei és korlátai,² valamint a büntetőjogi dogmatikának a jogállami büntetőjogban betöltött szerepe.³

A becsületvédelmi tényállásokkal jó ideje foglalkozom, a kimeríthetetlen témakörből talán a tényközlés valóság tartalmának – távolról sem problémamentes – büntetőjogi

* egyetemi docens, Szegedi Tudományegyetem

¹ NAGY FERENC: *Új fejlődési irányok, avagy a tradicionális jogállami büntetőjog eróziója*. Magyar Jog 1997/6, 333–337. pp.

² NAGY FERENC: *Az állami büntetőhatalom behatárolásáról: a büntetőjog fragmentáris, szubszidiárius természetéről és ultima ratio jellegéről*. In: Gellén Klára (szerk.): *Honori et virtuti: Ünnepi tanulmányok Bobvos Pál 65. születésnapjára*. Szeged, 2017. 312–325. pp.

³ NAGY FERENC: *Régi és új tendenciák a büntetőjogban és a büntetőjog-tudományban*. Budapest, 2013. különösen 33–42, 113–131. pp.

és alapjogi relevanciáit találok a legérdekesebbnek.⁴ Nagy Ferenc akadémiai doktori értekezésében is kitérített helyet foglal el a büntetőjogi dogmatika. Burkhardt nyomán összegzi a dogmatika különböző funkcióit;⁵ ezek közül – tanulmányom konklúzióját megelőlegezve – a konstitutív, a jogállami (garanciális) és a mentesítési-könnyítési funkció is sérül, ha a becsületvédelmi tényállásokat és azok sokrétegű joggyakorlatát nem tudjuk koherens dogmatikai rendszerbe foglalni.

Nagy Ferenc a Besenyei Lajos Emlékkönyvben megjelent írásában külön alcímekben foglalkozik a büntetőjogi dogmatika eróziójának megnyilvánulásaival a magyar büntetőjogalkotásban: számos olyan új jogalkotási fejleményt vesz górcső alá, amely dogmatikailag kifogásolható, rendszeridegen, vagy szimplán elhibázott megoldáshoz vezet(ett).⁶ Jelen tanulmányban olyan kérdést szeretnék elemezni, amely azt példázza, hogy nem csak új jogintézmények és jogalkotási termékek lehetnek dogmatikailag hibásak, ellentmondásosak, hanem akár évszázados rendelkezések is képesek szünni nem akaró dogmatikai fejtörést okozni. Az vitán felüli, hogy a dogmatika alapja és határa a büntetőtörvény, viszont ha a törvény egy adott rendelkezése ellenáll annak, hogy a többivel együtt – koherens – dogmatikai rendszerbe foglaljuk, akkor megfelelő alkalmazhatósága kérdésessé válik.

Előljáróban fontos leszögezni, hogy a becsületvédelmi tényállások körében a tényközlés valóságtartalma és annak dogmatikai karaktere elválaszthatatlan a becsületfogalom, tehát a jogi tárgy meghatározásától. A becsületfogalom magyarázatával jelen tanulmány terjedelmi keretei között nem tudok foglalkozni, visszautalok a témában korábban közölt írásomra.⁷ E tanulmány utal néha majd jogtárgyi kérdésekre és kriminálpolitikai vonatkozásokra, de döntően a kérdés dogmatikai síkjával foglalkozik.

I. A tényközlés valóságtartalmának relevanciájára adatpálható elméleti modellek

A címben feltett kérdés természetesen részben költői. Elméleti alapon ugyanis pontosan meghatározható, hogy a bűncselekmény-fogalomba és a büntethetőségi akadályrendszerbe milyen helyeken építhető be a becsületesorbításra alkalmas tényközlés valóságtartalma és annak bizonyítása. Az pedig további kérdés, hogy az egyes modelleknek milyen sajátosságai és következményei vannak, és hogy ezek mennyiben hozhatók összhangba egy adott szabályozás más rendelkezéseivel.

A valóságtartalom relevanciájával kapcsolatban két szélső álláspont határozható meg. Az egyik szerint, ha a valóságtól adott esetben független jóhírnevet – mint egyébként nem megérdemelt becsületet – is védeni kell, akkor a valóság bizonyítása alapvetően tilos (ilyen pl. az olasz szabályozás). A másik szélső helyzet szerint csak a megérdemelt jóhírnév

⁴ SZOMORA ZSOLT: *A való tények közlésével elkövetett rágalmozás és a valóság bizonyítása mint a vélemény szabadság korlátja: Egy alapjog a dogmatikai modellek csapdájában*. In *Medias Res* 2016/1, 51–67. pp. (2016a)

⁵ NAGY 2013, 116–117. pp.

⁶ NAGY FERENC: *Vázlat a büntetőjogi dogmatikáról*. Különnyomat a Besenyei Lajos Emlékkönyvből. *Acta Jur et Pol.* Szeged, Tom. LXIX. Fasc. 33. 546–552. pp.

⁷ SZOMORA ZSOLT: *A becsület mint jogi tárgy – büntetőjog-dogmatikai és alkotmányjogi fejtegetések*. In: Gárdos Orosz Fruzsina – Menyhárd Attila (szerk.): *Személy és személyiség a jogban*. Budapest, 2016. 247–268. pp. (2016b)

élvezhet védelmet, ezért a valóság bizonyítását alapvetően meg kell engedni (ilyen pl. a német és a norvég szabályozás).⁸ A közvetítő álláspontok vagy a tiltó megközelítés alól engednek kivételeket, vagy a megengedő modellben alkalmaznak bizonyos tilalmakat, és elképzeltető mindezek kombinációja. Az elsőre példa lehet a hatályos magyar szabályozás (Btk. 229. §), a kombinatív megközelítésre pedig a Csemegi-kódex (Btk. 264. §).⁹

E kiindulópontok rögzítése után érdemes *Kálmán György*hez fordulni, aki 1961-ben megjelent monográfiájában kimerítő, a magyar szakirodalomban egyedülálló elemzését adja a valóságbizonyítás lehetséges szabályozási modelljeinek.¹⁰ Elemzésének lényegét és vázát feltétlenül érdemes áttekinteni. A lehetséges modellek meghatározásához szükséges kiinduló két alapkérdés a következő:¹¹

- 1) Mi a jelentősége az állított tény valóságának vagy valótlanságának a bűncselekmény megvalósulása szempontjából, tényállási elem-e az állított tény valótlanága?
- 2) Milyen feltételek mellett van helye a valóság vizsgálatának? Az e kérdésekre adott válaszok kombinációjából állíthatók fel a különböző *dogmatikai modellek*, amelyek következményeit, továbbá előnyeit és hátrányait is elemzi Kálmán. Az első kérdésre adható lehetséges válaszok és azok következményei:¹²

1.A) A tényközlés valótlanága *tényállási elem* (a továbbiakban: tényállási modell). Ennek következménye, hogy a valóságtartalomra kiterjedő szándékosság – sőt jogalkotói döntéstől függően akár a gondatlanság is – vizsgálendő.¹³ Ebből fakad hátránya is, azaz a valótlanág és a tudattartalom kötelező, vádló általi bizonyítása és annak nehézsége. A tudattartalom bizonyítatlansága ténybeli tévedésként értékelendő és kizárja a felelősséget.

1.B) A tényközlés valósága *jogellenességet kizáró ok* (a továbbiakban: jogellenességi modell). Ez esetben a törvényi tényállás való tényközlés esetén is megvalósul, viszont a tények valósága esetén a cselekmény nem jogellenes. A bizonyítási teher viszont megfordul, az elkövetőnek a felelősség alóli kimentés körében kell bizonyítania, hogy a közölt tények valóságok.¹⁴

Fontos azonban, hogy valótlan tényközlés esetén is sor kerülhet a büntethetőség kizárására, ha az elkövető bizonyítja jóhiszeműségét, azaz hogy a tényeket alapos okkal

⁸ TELLENBACH, SILVIA: *Rechtsvergleichende Zusammenfassung*. In: Tellenbach, Silvia (szerk.): *Die Rolle der Ehre im Strafrecht*. Berlin, 2007. 763. p.

⁹ Lásd SZOMORA (2016a) 54–56. pp.

¹⁰ KÁLMÁN György: *A becsület védelme az anyagi büntetőjogban*. Budapest, 1961.; témám szempontjából különösen 167–173. pp.

¹¹ Uo. 162–163. pp. A modellek háttérének magyarázataként utalni érdemes arra, hogy azok a bűncselekmény négy elemből felépülő fogalma keretében értelmezhetők. Eszerint a bűncselekmény fogalmi elemei: a cselekmény, a tényállásszerűség, a jogellenesség és a bűnösség. A tényállási [1.A]) és a jogellenességi modell [1.B]) a bűncselekmény fogalmán belül kezeli a valóság/valótlanág kérdését, az objektív modell [1.C]) pedig a bűncselekmény fogalmi körén kívül szűkíti a büntetőjogi felelősség körét.

¹² Vö. uo. 167–173. pp. Az itt kifejtett három válaszlehetőségen túl Kálmán további másik kettőt is említ, ezek azonban vagy elméletileg problémásak vagy gyakorlatilag kivitelezhetetlenek, ezért ismertetésüktől eltekintek.

¹³ Figyelemmel a bűnösségen alapuló felelősség elvére és a bűncselekmény törvényi fogalmára.

¹⁴ Míg a törvényi tényállás objektív és szubjektív elemeinek megvalósulását a vádlónak kell bizonyítania, addig – mivel a tényállásszerűség a jogellenesség indíciuma – a tényállás megvalósulásának bizonyítása ellenében a jogellenesség hiányát már a vádlottnak kell bizonyítania. A valós tények vonatkozásában ezért fordul meg a bizonyítási teher a tényállási modellhez képest.

valósnak vélte. Kálmán e tévedést ténybeli tévedésként specifikálja,¹⁵ ami elméleti modellként képviselhető ugyan, de normatív alapon már 1961-ben is vitatható volt. A normatív hátérrel elmondható, hogy a jogellenességet kizáró okban való tévedést a Btá. időszaka óta *társadalomra veszélyességben való tévedésként* kell megítélni,¹⁶ korábban is legfeljebb a ténybeli tévedés analóg, semmi esetre sem közvetlen alkalmazása jöhetett szóba.¹⁷ A ténybeli tévedés ugyanis egy büntethetőséget megalapozó (tényállásban rögzített) körülmény nem ismertét jelenti, s mivel a tényközlés valósága közömbös a törvényi tényállás szintjén, így ténybeli tévedésről ilyen esetben nem beszélhetünk. A szándékosság megállapításához szükséges tényekkel az elkövető tehát tisztában van, a tényközlés valósnak feltételezésével viszont téved a jogellenességet kizáró ok alkalmazhatóságával, azaz cselekménye jogellenességével (társadalomra veszélyességével) kapcsolatban.

A valóságtartalomra kiterjedő tudat tehát ennél a megoldásnál is jelentőséghez jut, viszont a bizonyítási teher megfordul. Fontos hangsúlyozni, hogy bár a társadalomra veszélyesség tudata a szándékosság eleme (Vorsatztheorie), az ezzel kapcsolatos bizonyítás másképp működik, mint a tények tudata esetén. Míg a ténybeli tévedés megállapításához elegendő a tények tudatával kapcsolatos bizonyítási kétség [mert a szándékosság, pontosabban annak tudati oldala pozitíve bizonyítandó, lásd még az 1.A) pontot], addig a tények tudatának megléte esetén a társadalomra veszélyességben való tévedéshez a törvény rendelkezése folytán alapos ok bizonyítása szükséges, így a bizonyítási terhet az elkövető viseli. Alapos ok sikeres bizonyítása hiányában a tények tudatára alapítva vélelmezzük a társadalomra veszélyesség tudatát.

1.C) A tényközlés valósága *objektív büntethetőséget kizáró ok* (a továbbiakban: objektív modell). Ebben az esetben a bizonyítási teher – a jogellenességet kizáró ok koncepciójához hasonlóan – megfordul, és a valóság sikeres bizonyítása esetén az elkövető mentesül a büntetőjogi felelősség alól. Abban viszont lényegesen különbözik ez a koncepció a jogellenességi modelltől, hogy mivel objektív – és a bűncselekményi fogalmi elemeit nem érintő – büntethetőségi akadályról van szó, ezért az elkövető tudattartalma közömbös, a büntethetőség a tényközlés objektív valótlanységéhez fűződik. Ez a modell teljesen kiküszöböli a tudattartalommal kapcsolatos bizonyítási nehézséget, ugyanakkor – ennek következményeként – a jóhiszeműen tett valótlan tényközlést parifikálja a rosszhiszeműen tett tényközléssel.

A második kérdésre adható válaszok:¹⁸

2.A) Az első megoldás, amikor a valóság vizsgálatának lehetőségét semmilyen korlátozáshoz nem kötjük. A tényállási modell esetén a valótlanság bizonyítása egyenesen

¹⁵ Uo. 168. p.

¹⁶ Btá. 14. §, 1961. évi Btk. 24. § (2) bek. Mindezen nem változtat az, hogy a Btá. egyébként még a Schuldtheorie alapján kezelte a társadalomra veszélyesség tudatát és az abban való tévedést, míg az 1961. évi Btk. váltott a ma is irányadó Vorsatztheorie-ra, azaz a társadalomra veszélyességben való tévedés már nem pusztán a bűnösséget, hanem egyenesen a szándékosságot zárja ki [TOKAJI Géza: *A bűncselekménytan alapjai a magyar büntetőjogban*. Budapest, 1984. 224. p.]. A jogellenességet kizáró okok ténybeli alijában való tévedéshez mint társadalomra veszélyességben való tévedéshez általában lásd NAGY Ferenc – TOKAJI Géza: *A magyar büntetőjog általános része*. Budapest 1998. 177. p. Más, konkrét példaként a vélt jogos védelemhez és a vélt végszükséghez mint társadalomra veszélyességben való tévedéshez lásd TOKAJI 1984, 265. és 270–271. pp.

¹⁷ TOKAJI 1984, 293. p.

¹⁸ Vö. KÁLMÁN 1961, 167–173. pp.

kötelező, míg a jogellenességi és az objektív modell estén a valóság bizonyítása – fordított bizonyítási teher mellett – további feltételekhez nem kötött lehetőség (ez a bevezetőben írt szélső álláspontok közül a második).

2.B) A valóság bizonyítása nem korlátlan, hanem feltételekhez, tipikusan valamilyen érdek kimutatásához kötött. Ez a megoldás értelemszerűen nem fér össze a tényállási modellel, kizárólag a jogellenességi és az objektív modell estén képzelhető el. A hatályos magyar büntetőjogi szabályozás ezt a variánst követi, mivel a valóság bizonyításának megengedhetőségét a tényközlés közérdek vagy jogos magánérdek általi indokoltságához köti (Btk. 229. §).

Elképzelhető olyan – ezektől eltérő megoldás is – amely érdek kimutatása nélkül engedi a valóság bizonyítását, viszont megtiltja azt akkor, ha a tényközlés negatív értékeléssel alá eső motívumból történt.¹⁹

II. Néhány szabályozási példa

A fenti modellek mindegyikére találhatunk ténylegesen létező szabályozási példát, de ezekkel kapcsolatban szem előtt kell tartani, hogy a valóság bizonyításának dogmatikai besorolása nem csak a különböző jogrendszerek között lehet eltérő, de egy adott jogrendszer jogirodalmán és joggyakorlatán belül is gyakran vitatott. Ezzel a fenntartással együtt elmondható, hogy például Horvátországban a tényállási modell érvényesül, az olasz jogirodalom, francia, a japán, a norvég vagy a lengyel szabályozás a jogellenességi modellt követi. Az olasz joggyakorlatban – a jogirodalmi álláspontokkal szemben – az objektív modell érvényesül.²⁰

Korábbi írásomban kimutattam, hogy a magyar szabályozás is az objektív modell talaján áll, és ezzel kapcsolatban a jogirodalomban régóta széleskörű – bár jellemzően hallgatólagos, semmint kifejezett – az egyetértés.²¹ Az utóbbi két évtizedben viszont elkezdni látszik e modell stabilitását az Alkotmánybíróság 36/1994. (VI. 24.) AB határozata, amelynek a rágalalmazásra előírt mércéit a 13/2014. (IV. 18.) AB határozat is megerősítette. Említett cikkemben arra a következtetésre jutottam, hogy az objektív büntetési akadályként szabályozott valóság bizonyítása hatályos formájában nem alkalmas arra, hogy az AB határozatokban írt alkotmányos követelményeknek eleget tegyen.²² Az általam 2016-ban felvetett kérdés most élesedni látszik, hiszen egy alkotmányjogi panasz nyomán folyamatban lévő AB-eljárásban Czine Ágnes alkotmánybíró arra a kérdésre várt írásbeli választ az igazságügyi minisztertől, hogy „összhangban áll-e az Alaptörvény IX. cikk (1) bekezdésében szereplő véleménynyilvánítás jogával a rágalalmazás miatt folytatott büntetőeljárásban elrendelt valóságbizonyítással kapcsolatos bírói gyakorlat, hivatkozással arra is, hogy a valóság bizonyításának jelenlegi szabályozása értelmezése szerint a 36/1994. (VI. 24.) AB határozatban rögzített alkotmányos

¹⁹ Uo. 174. p.

²⁰ Az adatokhoz lásd TELLENBACH 2007, 762–763. pp.

²¹ SZOMORA 2016a, 60–62. pp.

²² Uo. 62–67. pp.

követelményt nem tükrözi.²³ Bár ez a kérdés az 1994. évi alaphatározat óta releváns, mégis most először látszik az esélye annak, hogy az Alkotmánybíróság az objektív modell alkotmánykonformitásáról állást foglaljon.

III. A rágalmazás és a valóságtartalom szabályozása a német büntetőjogban

Az elméleti keretek vázolása és néhány szabályozási példa után foglalkozunk részletesen a becsületsértő tényközlések német büntetőjogi megítélésével, és a szabályozásról kialakult élénk jogirodalmi vitával. Kiindulásként vegyük a német Btk. (StGB) releváns tényállásait.²⁴

185. § Becsületsértés (Beleidigung)

A becsületsértés egy évig terjedő szabadságvesztéssel vagy pénzbüntetéssel büntetendő, ha tettelesen követik el, akkor a büntetés két évig terjedő szabadságvesztés vagy pénzbüntetés.

186. § Rágalmazás (Üble Nachrede)

Aki másról olyan tényt állít vagy híresztel, amely alkalmas arra, hogy őt megvetendővé tegye vagy a közvélemény számára lealacsonyítsa, amennyiben a tény nem bizonyíthatóan valós, egy évig terjedő szabadságvesztéssel vagy pénzbüntetéssel büntetendő, ha pedig a cselekményt nyilvánosan vagy iratok terjesztésével követik el [11. § (3) bek.], két évig terjedő szabadságvesztéssel vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

187. § Célzatos rágalmazás (Verleumdung)

Aki másról, jobb tudomása ellenére, olyan valótlan tényt állít vagy híresztel, amely alkalmas arra, hogy őt megvetendővé tegye vagy a közvélemény számára lealacsonyítsa, avagy hitelét veszélyeztesse, két évig terjedő szabadságvesztéssel vagy pénzbüntetéssel büntetendő, ha pedig a cselekményt nyilvánosan, vagy rendezvény során, avagy iratok terjesztésével [11. § (3) bek.] követi el, öt évig terjedő szabadságvesztéssel vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

193. § Jogos érdekek figyelembe vétele (Wahrnehmung berechtigter Interessen)

A tudományos, művészi és üzleti teljesítményekről, valamint ehhez hasonló megnyilatkozásokról alkotott kritikus ítéletek, amelyek megtételét jogok gyakorlása vagy védelme, illetve jogos érdekek figyelembe vétele indokolja, továbbá az előljárónak az alárendeltjével szembeni kritikái és megrovása, szolgálati feljelentések vagy a hivatalnok által alkotott ítéletek és más hasonló esetek csak akkor büntethetők, ha a becsületsértő jelleg magából a megnyilvánulás formájából vagy azokból a körülményekből következik, amelyek között a nyilatkozatot tették.

²³ Az igazságügyi miniszter válaszához lásd <https://goo.gl/FGCB3s>

²⁴ Saját fordítás. A hatályos német szöveghez lásd <https://dejure.org/gesetze/StGB>

A magyar szabályozástól több ponton különböző, de sarokpontjaiban azonos szerkezetű szabályozásban a becsületsértés tényállása a tettes és a sértett közötti emberi elismerési viszonyt, míg a két rágalmozási tényállás a sértett mások felé fennálló integritást védi.²⁵ Utóbbi tényállások közül az elemzést – az egyszerűség kedvéért – a célzatos rágalmozással érdemes kezdeni, annak értelmezése ugyanis nem vet fel komolyabb problémákat.

1. A célzatos rágalmozás (*Verleumdung*, StGB 187. §)

A célzatos rágalmozásnak két önálló bűncselekményi fordulata van. Ezek közül az első a szűkebb értelemben vett rágalmozás,²⁶ míg a második fordulat valójában nem személy elleni, hanem vagyon elleni bűncselekmény, ún. hitelveszélyeztetés.²⁷ Utóbbi a szűkebb értelemben vett célzatos rágalmozástól különböző bűncselekmény,²⁸ ezért elemzésétől eltekintek.

A célzatos rágalmozás a rágalmozás minősített esetének tekinthető,²⁹ és a tényállás – a 186. § szerinti rágalmozással ellentétben – nem a feltételezett, hanem a valódi jóhírnevet védi, ezért a becsületsorbító tényközléseknek bizonyítottan valótlanoknak kell lennie.³⁰ A valótlanosság az objektív tényállás eleme, bizonyítására az általános bizonyítási szabályok és így az *in dubio pro reo* elve vonatkozik.³¹ Amennyiben a valóságtartalommal kapcsolatos bizonyítási kétség merül fel, csak a 186. § szerinti rágalmozási tényállás alkalmazható. A bizonyítás tárgya a nyilatkozat lényegi tartalma; így a való tényekhez kapcsolódó kisebb túlzások vagy a mellékkörülmények helytelensége a tényállásszerűséghez nem elegendő. A tények tudatos elhallgatása vagy részleges közlése ugyanakkor tényállásszerű lehet.³²

A tényállás szubjektív oldala: a „jobb tudomása ellenére” kitétel a közlés valótlanosságára kiterjedő egyenes szándékra utal, míg a többi tényállási elemre elegendő az eshetőleges szándék kiterjednie.³³ A tudva valótlanosságra tekintettel a jogos érdekek figyelembe vétele, azaz az StGB 193. § szerinti jogellenességet kizáró ok nem alkalmazható.³⁴

Mindezek alapján látható, hogy a célzatos rágalmozás tényállása a tényállási modellnek [lásd I.1.A)] a tiszta példája. A magyar Btk. ilyen vagy ehhez hasonló tényállást nem tartalmaz.

²⁵ ZACYK, RAINER: § 185. ff. In: Nomos Kommentar Strafgesetzbuch. Band 2. 3. Aufl. 2010. 374. p., WINTER, THOMAS: *Deutschland*. In: Tellenbach, Silvia (szerk.): Die Rolle der Ehre im Strafrecht. Berlin, 2007. 112–113. pp.

²⁶ ZACYK 2010, 392. p.

²⁷ MAURACH, REINHART – SCHROEDER, FRIEDRICH-CHRISTIAN – MAIWALD, MANFRED: *Strafrecht Besonderer Teil. Teilband 1. Straftaten gegen Persönlichkeits- und Vermögenswerte*. Heidelberg, 1995. 253. p.

²⁸ REGGE, JÜRGEN – PEGEL, CHRISTIAN: § 185 ff. In: Münchener Kommentar zum Strafgesetzbuch. Band 4. 2. Aufl. München, 2012. 50. p.

²⁹ Uo. 50–51. pp.

³⁰ LENCKER, THEODOR – EISELE, JÖRG: § 185 ff. In: Schönke/Schröder Strafgesetzbuch Kommentar. 29. Aufl. München, 2014. 1890. p.

³¹ REGGE – PEGEL 2012, 52. p.

³² SINN, ARNDT: § 185 ff. In: Satzger – Schluckebier – Widmaier: Strafgesetzbuch Kommentar. 2. Aufl. Köln, 2014. 1242. p.

³³ LENCKER – EISELE 2014, 1891. p., REGGE – PEGEL 2012, 52. p.

³⁴ SINN 2014. 1242. p.

2. A rágalmazás (*Üble Nachrede, StGB 186. §*)

A rágalmazás (mint alaptényállás) és a célzatos rágalmazás (mint kvázi minősített eset) között két lényegi különbség van: objektív oldalon a közlés valóságtartalma és szubjektív oldalon a tettes ezzel kapcsolatos tudattartalma.³⁵

2. 1. A két tényállásos szabályozás mögött húzódó megfontolások

Mivel a becsületsértés tényálláshoz képest a rágalmazás „három szereplős tényállás”,³⁶ és e konstellációban a valótlán, becsületsorbító tényközlés a sértett mások általi megvetését teszi lehetővé, ezért a jogi tárgyat, a sértett emberi elismerési igényét, az ilyen támadások sokkal súlyosabban sérthetik, mint az StGB 185. § szerinti becsületsértés esetében. Ennek a körülménynek két szempontból tulajdonít jelentőséget a szabályozás:

1) A valóság bizonyításáig a sértett jóhírét vélelmezni kell. Ez a bűncselekmény az *absztrakt veszélyeztető* jellegből fakad, amelynek a lényege, hogy a sértettet jogosan megillető társadalmi elismerés sérelmének pusztán lehetősége miatt a becsületsértő tényközlések generálisan tilosak, függetlenül attól, hogy ténylegesen valótlánok-e.³⁷ A jogirodalomban az első vitapont már itt kibontakozik, vannak ugyanis, akik a tényállást nem absztrakt, hanem konkrét veszélyeztetőnek értékelik,³⁸ sőt, olyan álláspont is ismert, amely szerint nem is veszélyeztető, hanem sértő bűncselekményről van szó.³⁹ Az álláspontok különbözőségét döntően az alapul vett becsületfogalom-meghatározások különbözősége és az elkövetési magatartás dogmatikai karakterének – egyébként természetes – jogtárgy-relativitása adja.

A tisztán absztrakt veszélyeztető felfogásból az fakad, hogy a becsületsértő tényközlés egyébként akkor is tényállásszerű, ha később valónak bizonyul; azaz a törvény valóság közlésének igényét csak a valóság bizonyításának sikeressége esetén, *ex post* ismeri el.⁴⁰ Kivéve, ha az StGB 193. § szerinti jogellenességet kizáró ok áll fenn, amely a valóság bizonyításának sikertelensége esetén is jogszerűvé teszi a becsületsorbító tényközlést.⁴¹ Mindennek azonban árnyoldala is van: ha a tényközlés időpontjában bizonyíthatóan valós tény alátámasztására szolgáló bizonyítékok a büntetőeljárás során már nem állnak rendelkezésre, akkor *in dubio contra reum* kell megállapítani a büntetőjogi felelősséget.⁴²

A valóság bizonyítása esetén a bizonyítási tehernek ez a megfordulása elsősorban az StGB 186. § kriminálpolitikailag motivált „kompromisszumkarakteréből” fakad, amely arra tesz kísérletet, hogy egyrészt a másokkal kapcsolatos negatív tényközléseket azok

³⁵ WINTER 2007, 115. p.

³⁶ Azaz az elkövető által a sértettől állított tények egy harmadik személynek juthatnak tudomására.

³⁷ LENCKER – EISELE 2014, 1883. p., REGGE – PEGEL 2012, 33. p.

³⁸ Így a témakör egyik alapvető monográfiáját jegyző HIRSCH, HANS-JOACHIM: *Ehre und Beleidigung. Grundfragen des strafrechtlichen Ehrschutzes*. Karlsruhe, 1967. 154. és köv. p., továbbá FISCHER, THOMAS: *Strafgesetzbuch und Nebengesetze*. 55. Aufl. München, 2008. 1322. p., ZACYK 2010, 384. p.

³⁹ Így AMELUNG, KNUT: *Die Ehre als Kommunikationsvoraussetzung*. Baden-Baden, 2002. 60. p.

⁴⁰ LENCKER – EISELE 2014, 1883. p.

⁴¹ SINN 2014, 1249. p. A jogellenességet kizáró ok alkalmazhatóságának egyik feltétele, hogy a valóság bizonyítása sikertelen legyen.

⁴² LENCKER – EISELE 2014, 1883. p.

valóságtartalmától függetlenül megakadályozza, másrészt pedig, hogy egyúttal elkerülje a valóság közlésének tilalmazását.⁴³

2) Az StGB 186. § szerinti rágalmozás tényállása bezárja azt a joghézagot, ami abból ered, hogy az StGB 187. § szerinti célzatos rágalmozás megállapíthatósága csak a szándék által is átfogott valótlanokra korlátozódik.⁴⁴ Ezért a 186. § alá esnek az egyébként bizonyítottan valótlan tényközlések akkor, ha a tettes a valótlanossággal nem volt biztosan tisztában, hanem eshetőlegesen szándékkal, vagy adott esetben gondatlanul járt el.⁴⁵ A tettes jóhiszeműsége ellenére fennmaradó jogtalansági tartalom a jogi tárgy veszélyeztetéséből fakad. Ezzel kapcsolatban ugyanakkor találóan jegyi meg Fischer, hogy mindez nem magyarázza, hogy akkor a bizonyítottság miért vezet büntetlenségre.⁴⁶ E megállapítás tökéletesen rámutat a jogtárgy-meghatározás és tényállásfelépítés között fennálló, nem feloldható ellentmondásra: ha ugyanis a jogtalansági tartalmat így fogjuk fel, akkor jogtárgysértés a tényközlés valóságának bizonyítottsága ellenére, a büntetőjogi felelősség kizárása mellett is fennmarad.

Az egyszerű rágalmozás alapeseti, átfogó tényállási jellegét jól mutatja az a logikai összefüggés, amely szerint a bizonyítottan valótlan tényközlések halmazát (célzatos rágalmozás) teljes egészében lefedi a nem bizonyítottan valós tények halmaza („nicht erweislich wahr”) (egyszerű rágalmozás), a nem bizonyítottan valós tények halmaza ugyanis tágabb, mint a bizonyítottan valótlan tények halmaza.

2. 2. A valóság bizonyításának dogmatikai karaktere

A többségi vélemény szerint a rágalmozás tényállásában található „nem bizonyíthatóan valós” kitétel *objektív büntethezőségi feltétel*, és nem jogtalansági elem.⁴⁷ Ugyanakkor az objektív modell szerinti értelmezést egyre erőteljesebb jogirodalmi kritika éri. E kritikák nem csak abból fakadnak, hogy ez a dogmatikai konstrukció sérti a bűnfelelősség elvét,⁴⁸ hanem azt is felróják, hogy ez a megoldás a sértett és a tettes közötti érdekkonfliktust elsődlegesen a sértett irányába dönti el, és hiába nincs a tettesnek bizonyítási kötelezettsége, mégis minden bizonyítási terhet (rizikót) ő visel.⁴⁹ Akár az is közböcs, ha a valóság bizonyítása olyan objektív okoknál fogva nem valósulhat meg, mint pl. egy tanú általi vallomásmegtagadás vagy a tanú halála. Ha nem tényállási elem

⁴³ MAURACH – SCHROEDER – MAIWALD 1995, 248. p.

⁴⁴ LENCKER – EISELE 2014, 1883. p. Korábban a lengyel Btk. is a némethez hasonló két rágalmozási tényállásos rendszert alkalmazott, azonban mivel a célzatos rágalmozást a bíróságok gyakorlatilag szinte sosem tudták megállapítani, így 1998-ban hatályon kívül helyezték a célzatos rágalmozás tényállását (TELLENBACH 2007, 744–745. pp.)

⁴⁵ LENCKER – EISELE 2014, 1883. p.

⁴⁶ FISCHER 2008, 326. p. A jogtalanság (Unrecht) alatt a német dogmatikában a tényállásszerű és jogellenes cselekményt kell érteni. Nem keverendő össze a jogellenességgel (Rechtswidrigkeit), amely a bűncselekmény-fogalom harmadik elemét önállóan jelöli.

⁴⁷ SINN 2014, 1240. p., LENCKER – EISELE 2014, 1888. p., FISCHER 2008, 1326. p.; WINTER 2007, 116–117. pp.

⁴⁸ Így pl. FISCHER 2008, 326. p., ellentétesen SATZGER, HELMUT: *Die objektive Bedingung der Strafbarkeit*. Juristische Ausbildung (JURA) 2006, 110. p.

⁴⁹ A bizonyítási kötelezettség és teher kategóriái nem moshatók össze. A tettesnek eljárásjogi (formális értelemben) nincs bizonyítási kötelezettsége, de övé a materiális értelemben vett bizonyítási teher [így REGGE – PEGEL 2012, 45–46. pp.; a két fogalom elhatárolására a magyar szakirodalomból lásd ERDEI ÁRPÁD: *A bizonyítás*. In: Hack Péter (szerk.): *Büntetőeljárás jog I.* Budapest, 2014. 141. p.].

a valóság tartalom, akkor arra a tettes szándékának sem kell kiterjednie, így viszont az is közömbös és a terhelt büntethetőségét nem zárja ki, ha ő az adott információ megismerését a legkomolyabb körültekintéssel végezte, és ez alapján alappal feltételezhető, hogy a becsületcsorbításra alkalmas tény valós és bizonyítható.⁵⁰

A fenti kockázatnak a sértett és az elkövető között nem kielégítő megosztása miatt már Binding is azt javasolta, hogy a *bizonyítatlanságot tényállási elemként* kezeljük, amelyre így a szándéknak is kell terjednie. Ez azonban ahhoz vezet, hogy a bűncselekmény befejezetti stádiuma elvileg csak a büntetőeljárás eredményétől függően következne be. Beling és Bemmann javaslata szerint a *tényállási elem a valótlanság* (tehát nem annak bizonyítatlansága), amelyre a tettes eshetőleges szándékának kellene kiterjednie. Ez jelentené a felelősség kiterjesztését az egyenes szándékot feltételező rágalmazáshoz képest. Ugyanakkor az eshetőleges szándék megkövetelésével a becsületvédelem körét más felfogásokhoz képest mégis lényegesen leszűkítené.⁵¹

2. 3. Az objektív modell kritikája: a tényállási-kombinatív modell

Az objektív modell kritikája már viszonylag régen, Hirsch 1967-es monográfiájában megjelent.⁵² Szerinte a tényállásszerűséget csak akkor lehet megállapítani, ha a tettest a tények valóságának megismerésével kapcsolatban legalábbis kötelességsértés terheli. Ez a megoldás a tettes és a sértett ellentétes érdekeinek is igazságosabb kiegyenlítését teszi lehetővé, és – nem mellesleg – a bűnösségi elvvel is jobban összeegyeztethető.⁵³ Ugyanis ha nem sikerült a valóság bizonyítása, akkor a kötelességsértést még bizonyítani kell.⁵⁴ Ezzel kapcsolatban azt is megjegyzik, hogy az nem az elmélet gyöngye pontja, hogy az ugyanúgy fennálló kötelességsértő magatartás esetén a tettes egyaránt lehet büntetendő (ha ugyanis sikertelen a valóság bizonyítása) és büntetlen is (ha sikeres a bizonyítás). Utóbbi esetkör következmények nélküli gondatlansággként értékelhető, egyfajta büntetlen „gondatlan kísérlet”.⁵⁵

Mindezek nyomán egyre inkább erősödő vélemény, hogy a valótlanság nem objektív büntethetőségi feltétel, hanem a jogtalanság része, és csak akkor állapítható meg, ha a tettesnek a nem bizonyíthatóan valós nyilatkozatai kapcsán kötelességsértő, tehát gondatlan magatartás róható fel.⁵⁶ Az objektív büntethetőségi feltételként való felfogás mind a bűnösségi elvvel, mind az *in dubio pro reo* elvével ellentétes. A 186. § szerinti rágalmazás

⁵⁰ REGGE – PEGEL 2012, 44. p.

⁵¹ A régi szerzők álláspontját ismerteti ZACYK 2010, 387. p. Bár az osztrák szabályozás részletes elemzésével nem foglalkozom, érdemes e ponton megjegyezni, hogy a rágalmazás német Btk.-hoz hasonló tényállásában a tényközlés valóságának bizonyíthatóságát az osztrák szakirodalom is objektív büntethetőségi akadállynak tartja. Az nem tényállási elem, de nem is nem jogellenességet kizáró ok, mert a kijelentés a valósága ellenére is büntetendő, ha a tettes nem hivatkozik a valóság bizonyítására, azt pedig nem feltételezhetjük, hogy a jogalkotó egyébként jogszerű cselekményeket kíván büntetni. Nem is bűnösséget kizáró ok, mert ha valaki a szándéka szerint valótlán kijelentést akart terjeszteni, de mégis sikerül neki a valóság bizonyítása, akkor e fordított irányú tévedése sem alapozza meg bűnösségét; és fordítva: a valóságban való tévedés sem minősül tévedésnek. MICHAEL RAMI: §§ 111–117. In: Wiener Kommentar zum Strafgesetzbuch. Lieferung Dezember 2011. Wien, 2011. 13. p.

⁵² HIRSCH 1967, 168. és köv. p.

⁵³ REGGE – PEGEL 2012, 44. p.

⁵⁴ REGGE – PEGEL 2012, 46. p. és ZACYK 2010, 389. p.

⁵⁵ REGGE – PEGEL 2012, 45. p.

⁵⁶ SINN 2014, 1240. p., ZACYK 2010, 382. p.

büntetőjogi tényállást tartalmaz, és a büntetőjogi felelősség megalapozásához nem elegendő a sértett és a tettes érdekeinek magánjogias „kiegyenlítése”.⁵⁷ A valóságtartalom dogmatikai jelentőségének megítélésénél nem lehet figyelmen kívül hagyni a mindennapi társadalmi magatartásokat, a mindennapi kommunikáció szociális közegét sem. Ezzel ugyanis ellentétes, ha mások becsületéről csak bizonyíthatóan valós tények formájában eshet szó, és nem fér össze a mindennapi kommunikációval, ha a másikról szóló tényközléshez egy „belső bíró által végzett szigorú bizonyítási folyamat kontrollja” volna szükséges. Ezek a megfontolások állnak a más modelleket kereső megoldások mögött.⁵⁸

Eszerint a dogmatikai megközelítés szerint a rágalalmazás szubjektív oldala a *szándékosság és a gondatlanság speciális kombinációjából* áll (tényállási-kombinatív modell),⁵⁹ ahol a gondossági kötelességsértés a tényközlés valóságtartalmának megismerésére vonatkozik.⁶⁰ A büntetőjogi felelősség megállapítása így akkor is igazságosnak tekinthető, ha a tény egyébként objektíve, de nem bizonyíthatóan való, annak megismerésében a terhelt nem járt el kellő gondossággal, mert egy adott tény mások számára is érvényes módon csak a bizonyítékokon keresztül ismerhető meg. A büntethetőség megalapozásához így azonban nem elegendő a bírónak a tény valóságára vonatkozó bizonyítási kétsége, hanem a büntetendőséget elsősorban a tettes gondosságsértő magatartása alapozza meg.⁶¹

Természetesen a fenti modellt is éri kritika, támogatva a régebbi, objektív modellt. A contrario értelmezéssel kimutatható, hogy a kombinatív megoldás az StGB 193. §-ában szabályozott jogellenességet kizáró okon (az ún. jogos érdekek figyelembe vételén) túl korlátozná, gyöngíténé a büntetőjogi becsületvédelmet. Tehát a megfelelő gondosság tanúsítása esetén is büntetendő a cselekmény; a büntethetőséget csak a 193. § zárhatja ki. Így például büntetendők azok a becsületcsorbításra alkalmas, ex post nem bizonyíthatóan valós tényközlések, amelyeknél a tettes információi az ő ex ante nézőpontjából egyébként megbízhatónak bizonyultak.⁶² Bár a gondosságsértési konstrukció kiindulópontját tekintve jogosnak mondható, de a törvény alapján adott dogmatikai szövetbe aligha illeszthető be, és a törvényhozó történeti akaratával sem egyeztethető össze.⁶³ Ez a fajta szándékosság-gondatlanság kombináció egy a tényálláshoz nem tartozó elemre vonatkozik, amely érvvel szemben ugyanakkor azt hozzák fel, hogy például a célzatos bűncselekmények esetén maga a jogalkotó is létrehozott olyan konstrukciókat, ahol a szubjektív oldal túlmutat az objektív oldalon (Delikte mit überschießender Innentendenz).⁶⁴ Álláspontom szerint ez az érvelés nem tudja kihúzni a legalitási deficit méregfogát, hiszen a célzatos bűncselekmények esetén a dogmatikai sajátosság a jogalkotó kifejezett rendelkezéséből, azaz a célzatos törvényi tényállási elemként való szabályozásából fakad.

Az objektív modell ugyanakkor nem tudja megfelelően kezelni az StGB 186. §-ban szabályozott törvényi tényállás és a 193. §-ban írt jogellenességet kizáró ok egymáshoz

⁵⁷ Ilyen, a sértetti és a terhelti érdekek kiegyenlítésére alapító megfogalmazáshoz lásd 43. ljt.

⁵⁸ ZACYK 2010, 387. p.

⁵⁹ Ez a modell Kálmán György elemzésében még nem szerepelt (lásd fent I. pont). Nem azonosítható a tényállási modellel, mert ott a tényállás valamennyi elemét a szándékosságnak kell átfognia. A szándékosság-gondatlanság vegyítése miatt neveztem el tényállási-kombinatív modellnek.

⁶⁰ REGGE – PEGEL 2012, 46. p.

⁶¹ ZACYK 2010, 388. p.

⁶² FISCHER 2008, 1888. p.

⁶³ WINTER 2007, 117. p.

⁶⁴ REGGE – PEGEL 2012, 45. p.

való dogmatikai viszonyát. A bíróságnak ugyanis hivatalból kell vizsgálnia a tényközlés valóságtartalmát, méghozzá akkor is, ha egyébként a 193. § alapján biztosítható volna a büntetlenség. A bizonyítás sorrendje tehát: 1) a valóság bizonyítása; 2) ennek sikertelensége esetén a jogellenesség kizárhatósága a 193. § alapján.⁶⁵ Azt az objektív modell támogatók maguk is elismerik, hogy ez így önmagában rendszersértő, mert a bűncselekmény fogalmi elemét képező jogellenesség vizsgálata csak az objektív büntetethetőségi feltétel vizsgálata után következik.⁶⁶ Ezt a rendszersérelmet álláspontjuk szerint a büntetőeljárás célja indokolja, azaz hogy az eljárás lehetőségek keretei között megpróbálja helyreállítani a sértett jó hírnevét; és ezért a valóság bizonyítását akkor is le kell folytatni, ha a cselekmény jogellenessége az StGB 193. §-ban szabályozott ok alapján kizárható.⁶⁷ Találón mutatnak rá a tényállási-kombinatív modell képviselői, hogy ez a dogmatikai rendszersértés csak az objektív modellben létezik, és ez is azt mutatja, hogy a valóságtartalom jogtalansági elem, amely felfogással kiküszöbölhető a 193. §-al kapcsolatos ellentmondás.⁶⁸

Az objektív modell továbbá nem tudja rendszerszinten kezelni azokat az eseteket, amikor a tettes pusztán az érintett (sértett) által maga közölt tényeket adja tovább, vagy ha információi állami szervtől, hatóságtól származnak. Ezekre a helyzetekre ugyan kizárnák a büntetethetőséget, de nem azért, mert a tényközlés nem tényállásszerű, és nem is azért mert ne volna jogellenes, hanem azért, mert ez a szituáció „már nem érdemli meg a teljes bizonyítási terhet a terheltre telepítő 186. § messzire nyúló büntetőjogi védelmét”.⁶⁹ Ha a terhelt abban bízva tette meg a nyilatkozatát, hogy az érintettől kapott információi valóságok, akkor a bizonyítás sikertelensége ellenére is büntetethetőséget kizáró okot kell feltételeznünk.⁷⁰

A fenti megfogalmazások láthatóan nem tudják a büntetethetőségi akadályrendszeren belül klasszifikálni a büntetethetőség ilyen esetre történő kizárását, eseti, dogmatikai indokot nélkülöző alapon zárják ki a büntetőjogi felelősséget. Ezzel szemben is megoldást kínál a tényállási-kombinatív modell, ugyanis a gondossági kötelességsértés szubjektív oldalon történő megkövetelésével a fenti két eset *tényállásszerűsége* kizárható.⁷¹ Hogy teljes legyen a kérdés körüli zavar, még azt is érdemes megemlíteni, hogy a Reichsgerichtnek volt olyan döntése, amely erre az esetre a cselekmény *jogellenességét* zárta ki, az StGB 193. §-án túlmenően.⁷²

A tényállási-kombinatív megoldás tehát e kérdésre is alkalmazható megoldást szolgál, meggyőzőek viszont azok az érvek is, amelyek például a sértetti hamis önvád tettes általi továbbadása esetén eleve vitatják a büntetendőség generális kizárását. Eszerint a tényállásszerűség vagy a jogellenesség kizárásával operáló érvelések nem meggyőzőek arra tekin-

⁶⁵ LENCKER – EISELE 2014, 1897. p., SINN 2014, 1249. p.

⁶⁶ Ezzel kapcsolatban hangsúlyozza a német Szövetségi Legfelső Bíróság, hogy a valóságtartalmat előbb kell vizsgálni, s csak ezt követően a jogellenesség hiányát az StGB 193. § alapján (BGHSt 11, 273.). Ebből az következik, hogy a tényállásszerűség megalapozásához szükséges a valótlanság, hiszen a jogellenesség kizárásának kérdése csak ekkor merülhet fel.

⁶⁷ Így az előbb említett bírói döntés (BGHSt 11, 273, 276) és LENCKER – EISELE 2014, 1888. p..

⁶⁸ ZACYK 2010, 389. p.

⁶⁹ LENCKER – EISELE 2014, 1888. p.

⁷⁰ Uo. és FISCHER 2008, 14. p.

⁷¹ REGGE – PEGEL 2012, 46. p., ZACYK 2010, 388. p.

⁷² RGSt 73, 67.

tettel, hogy a „terjesztést” is önálló elkövetési magatartásként szabályozza a törvény. Abban az esetben, ha a sértett részéről a közlés kifejezetten bizalmasan történt, akkor ez nem vezet a harmadik személy felé továbbra is fennálló elismerési igény (jóhírnév) elvesztéséhez. Az ilyen bizalmas információ nyilvánosságra hozatalának hátterében különféle motívumok állhatnak (fontoskodás, bizalomba férközés, részvét, sajnálat kiváltása).⁷³

IV. Konklúziók

A címben feltett kérdésre a fentiek vizsgálata alapján az a válasz adható, hogy bár a valóság bizonyításának dogmatikai karaktere elméleti síkon meghatározható, de arra nézve már erős kétségek merülnek fel, hogy a német büntetőjogi szabályozásban megadható-e pontosan a valóságtartalom relevanciájának dogmatikai helyiértéke. *Az itt elemezett becsületvédelmi tényállások szövege érdemben nem változott a RStGB 1872. évi hatályba lépése óta.* Ehhez képest a jogirodalomban és a joggyakorlatban – az eltelt idő alatt – számtalan dogmatikai felfogás jelent meg ugyanarra a rendelkezésre nézve. A dogmatikai zűrzavarban a valóságbizonyítás kérdését tekintették már tényállászerűséget, jogellenességet, bűnösséget kizáró oknak és objektív büntethetőségi feltételnek is. Utóbbi mellett erős érvek szólnak, ugyanakkor elfogadása esetén nem tisztázható az StGB 193. §-ában írt jogellenességet kizáró okhoz való viszonya. Vitatott a rágalalmazás tényállásának karaktere is (absztrakt veszélyeztető, konkrét veszélyeztető vagy sértő bűncselekmény?). A szabályozás eljárásjogi alapelveit sért, in dubio contra reum bizonyítási szabályt ír elő, objektív büntethetőségi akadályként való kezelése pedig anyagi jogi alapelvvel, a bűnösségen alapuló felelősség elvével ellenkezik.

Mint látható volt, a bűnösségi elv sérelmét kiküszöbölni igyekvő, a valóságtartalom megismerésével kapcsolatos gondosságsértést kimunkáló álláspont viszont törvényességi deficittel küzd. És itt érdemes a német joghelyzet tanulságait a magyar joghelyzettel összevetni. A magyar büntetőjogban a valóság bizonyítása objektív büntethetőségi akadály, és a német büntetőjogban is talán ez tekinthető a még uralkodó álláspontnak. Amíg a német büntetőjogban belső dogmatikai evolúció útján jelent meg a valóságtartalomra vonatkozó gondosságsértési konstrukció, addig ilyen belső dogmatikai evolúcióval a magyar büntetőjogban nem találkozhatunk, viszont maga a konstrukció nálunk is megjelent, még hozzá a belső dogmatikai szintre kívülről, az alapjogok felől nehezedő nyomásra. A rágalalmazási szándékosság és gondatlanság kategóriái Magyarországon az Alkotmánybíróság 36/1994. (VI. 24.) AB határozatában jelentek meg, még hozzá nagyrésztben – de nem teljesen – az amerikai esetjog mércéit átvéve.⁷⁴ A konstrukció hatóköre a magyar jogban nem általános – szemben a német megoldással –, hanem csak a közhatalmat gyakorló vagy közszereplő politikus sértettek vonatkozásában érvényesül.

⁷³ FISCHER 2008. 1326. p.

⁷⁴ Az AB határozat rendelkező részében a *New York Times v. Sullivan* döntéshez hasonló mércék jelennek meg. Az AB határozat és a Sullivan-döntés összehasonlításához lásd KOLTAY ANDRÁS: *Közéleti szereplők hírnév- és becsületvédelmének kérdési Európában, különös tekintettel a magyar jogrendszerre*. In: Koltay András – Török Bernát (szerk.): *Sajtószabadság és médiajog a 21. század elején*. Budapest, 2014. 41–42. p.

A magyar és német büntetőjog tehát igen eltérő úton jutott el egy egészen hasonló dogmatikai megoldáshoz, amely azonban mindkét jogrendszerben felveti a törvényesség elvének sérelmét.⁷⁵ A probléma még inkább nyilvánvalóvá válik, ha megnézzük például az osztrák⁷⁶ vagy a spanyol⁷⁷ szabályozást, amelyek a gondosságsértést a büntető kódex szövegében szabályozzák.

Hiába évszázadosak a törvényi előírások, a körülöttük zajló dogmatikai csatározások azt mutatják, hogy felülvizsgálatra szorulnak.⁷⁸ Igaz lehet ez mind a német, mind a magyar Btk. becsületvédelmi tényállásaira. A magyar, elsősorban az alapjogi behatással felborított rendszerre kísértetiesen ráillik a következő, egyébként a német rendszerre vonatkozó megállapítás: „Bár az alkotmányjogi érintkezési pontoknak a normahierarchiából adódó szükségszerű beépítése – inkább rosszul, mint jól – átmentette a becsületvédelmi tényállásokat a posztalkotmányos jogrendbe, ugyanakkor azok dogmatikáját egyre jobban az egyedi eset adottságai körül köröző normaalkalmazással terheli. A jogbiztonság gyengüléséhez vezető gyakorlati nehézségek a maguk részéről azonban csak az Alaptörvény pluralisztikus és feszültségekkel töltött értékrendjére való reflexiók, amelyek a becsület büntetőjogi jogi tárgyára is kisugároznak.”⁷⁹

Ezeket a feszültségeket azonban nem csak a büntethetőség kazuisztikus kizárásra kell kivezetni, hanem általános jelleggel át kell gondolni a becsületvédelmi tényállás jogi tárgyát és szabályozási rendszerét.

⁷⁵ Ezzel kapcsolatban most is idekivánczik a Sólyom Lászlótól származó, gyakran idézett mondat, amely szerint az Alkotmánybíróság az 1994. évi határozatával „beleírt a Büntető Törvénykönyvbe” (A „nehéz eseteknél” a bíró erkölcsi felfogása jut szerephez. Sólyom Lászlóval, az Alkotmánybíróság elnökével Tóth Gábor Attila beszélgetett. *Fundamentum* 1997/1, 40. p.).

⁷⁶ Az öStGB 111. § (3) bekezdés szerint „nem büntethető a tettes, ha az állítása valónak bizonyul. [...] a tettes akkor sem büntethető, ha olyan körülmények bizonyíthatók, amelyekből fakadóan a tettesnek elegendő oka volt arra, hogy állítását valónak tartsa.” A gondossági mérce megtartása tehát akkor tekinthető bizonyítottnak, ha a tettes olyan tényeket tud bemutatni, amelyek objektíve alkalmasak voltak arra, hogy a tények valódiságával kapcsolat jóhiszeműségét alátámasszák (RAMI 2011, 15. p.).

⁷⁷ Vö. TELLENBACH 2014, 744. p.

⁷⁸ Erős érvek szólhatnak a dekriminalizáció mellett is, ezek az érvek azonban elsősorban nem dogmatikai jellegűek. Lásd pl. KUBICIEL, MICHAEL – WINTER, THOMAS: *Globalisierung und Strafbarkeitsinseln – Ein Plädoyer für die Abschaffung des strafrechtlichen Ehrenschatzes*. *Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft (ZStW)* 2001/2, 305–333. pp.

⁷⁹ KUBICIEL – WINTER 2001, 319. p.